

בעזרת השם יתברך

עולת שבת בישבתו

שמות

מתורתם של רבותינו הקדושים ממונקאטש

עולת שבת בשבתו

יוצא לאור על ידי:

הוצאת אמת

אור תורה מונקאטש

מכון להר"ל ולהפיץ ספרי רבתינו הקדושים

published by:

Emes Publishing Inst.

Ohr Torah Munkacs

P.O.B. 393

Brooklyn, New York 11219

Tel: 347.408.5208

Fax: 718.504.3926

Email: EMESOnline@gmail.com

כל הזכויות שמורות ל:

הוצאת אמת

Copyrighted © 2019 by:

Emes Publishing Inst.

All rights reserved to publisher

The entire text has been newly

edited designed and set.

No part of this book may be

reproduced in any form,

including information storage

or retrieval, in whole or in part,

without written permission

from the copyright holder

נשמח לקבל ולשמוע

הערות והצעות

מודלומדים החשובים

רובי המאמרים הופיעו

בנלו"ני 'חדש בחדש'

שיצא לאור על-ידי:

'אחוד חסידי מונקאטש'

קמח, חיבה והערות

אלעזר בראדי

929.301.6149

תוכן ענינים

ניצוצי אור

על פרשת השבוע

ילמדנו רבינו

מילדות העבריות - צדיקי הדורות

לבנת הספיר

על פסוקי הפרשה

דעה חכמה לנפשך

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים

יומא דהילולא

רבינו משה בן מימון - הרמב"ם

פרשת שמות

על מה שהכריח יוסף את המצריים שימולו עצמם. וטעמו עמו, כי חשש שבהתערב זרע קודש בין הגויים ילמדו ממעשיהם וימנעו מלמול את בניהם, על כן התחכם יוסף לעוץ למצרים למול למול עצמם (עיין יירות דבש חלק א דרוש ב). וזהו "גזירת יוסף", מלשון "רבי יהודה הגוזר" (שבת קל, ב), פירוש שהמלך ביטל את תקנת המילה שהתקין יוסף, כדי שישראל ילמדו ממעשיהם ולא ימולו את בניהם.

חיים ושלוים

ותיראן המילדות את האלקים ג' ותחיין את הילדים (א, ט)

יראת שמים סגולה לאריכות ימים, כדכתיב (משלי י, כז) יראת ד' תוסיף ימים (ועיין יומא ט, א). ובזכות "ותיראן המילדות את האלקים" הרי ניתוספה להם חיים, ונתנו אותן החיים לילדים, וזה "ותחיין את הילדים".

ב"ק ארמו"ר שליט"א

וימת יוסף ג' ובני ישראל פרו וישרצו ג' (א, ו-ז)

הנה ידוע שכל הרואה את הצדיקים בעבודתם משיג בקרבו רוח נשברה ובטל בעיניו, מה-שאיין-כן כשאין רואין את עבודתם, אזי כל אחד יחשוב עצמו לצדיק. וזהו שאמר הכתוב כאן לרבנותא, שלמרות ש"וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא", שכל אותם צדיקים הלכו לעולמם, עם-כל-זאת "בני ישראל" הנשארים "פרו וישרצו" - רומז לענוה כשרץ השורץ על הארץ - "וירבו ויעצמו במאד מאד", היינו שנתעצמו בענוה שעליה נאמר (אבות פ"ד מ"ד) מאד מאד הוי שפל רוח.

חיים ושלוים

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (א, ה)

בתרגום אונקלוס: דלא מקיים גזירת יוסף. ויפלא, איך שייך שהמלך יהיה מוכרח לקיים את גזירת השני לו. אך יש לומר דקאי

"מילדי העברים זה", שהרי (יבמות עט, א) שלשה סימנים יש באומה זו - רחמנים כו', ובודאי ממנו בא אליה הרגש החמלה והרחמנות.

כ"ק ארמו"ר שליט"א

וירא בסבלתם (ב, יא)

ברש"י: נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם. ויש לפרש, דהנה בתחילת השעבוד נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרות השעבוד (רש"י ריש פ' ויחי). לכן תחילת הגאולה היתה מה שנתן משה עיניו ולבו להיות מיצר עליהם.

כ"ק ארמו"ר שליט"א

ויועקו ותעל שועתם אל האלקים וידע אלקים (ב, כג)

כתב הרמב"ם (פרק ב מהלכות תשובה הלכה ב) "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו כו', ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם". גם בכאן, כשזעקו בני ישראל לפני ד' בתשובה שלימה, "וידע אלקים", אותיות "ויעד", שהעיד עליהם הקב"ה שתשובתם כשירה.

יודעי בינה

וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל (ב, כג)

הנה דרך בני אדם כשיש איזה צרה רח"ל תולין זאת בטבע המושל וברצונו לעשות אם טוב אם רע. אבל האמת הוא, שלב מלכים ושרים ביד ד'. ובמצרים כאשר ראו שפרעה מת, חשבו שעל-ידי-זה תהיה להם הרווחה. אבל עם-כל-זאת ראו שעדיין לא

מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיין את הילדים (א, יח)

למה האריך כל-כך, היה די באומר "מדוע החייתם את הילדים". אך, עיקר גזירת פרעה היה בשביל משה, שלא יושיע את ישראל (עיין רש"י). והנה ידוע, אשר כל הנביאים נתנבאו בכה מוסיף עליהם משה שנתנבא בזה הדבר (רש"י ריש פרשת מטות). וזהו שאמר "מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיין את הילדים", כלומר על-ידי שהחייתן את הילדים נולד משה שנקרא הדבר הזה - זה הדבר.

שם שלמה

ותקח לו תיבת גמא (ב, ב)

איתא בילקוט שמעוני (רמז קסו) שמכיון שעתידי משה ללמד את ישראל כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, לכן לא רצה לינק חלב עכו"ם. ולזה רמזה אמו יוכבד בעשיות התיבה, שלקחה לו "תיבת" - כלומר אותיות - "גמא", ראשי-תיבות אורייתא משנה גמרא. ורמזה הג' - גמרא - בתחילה, לרמז על תורה שבעל-פה שילמד את ישראל, שעל-ידי-זה לא ירצה לינק חלב עכו"ם.

יודעי בינה

ותראהו את הילד והנה נער בכה ותחמלו עליו ותאמר מילדי העברים זה (ב, 1)

יש לפרש, כי בת פרעה לא הרגישה מעולם בלבה מדת חמלה ורחמנות, אך בראותה צורת משה רבינו התעוררה הרגש חמלה בלבה, "ותחמל עליו", ועל כן אמרה

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים

(ב.כה)

פירוש האור החיים הק': וידע דברים נסתרים שהרעו. ולכאורה יפלא, אם-כן אדרבא אם פקד ית"ש דברים נסתרים שבהם הרעו, אם-כן אינן כדאי להגאל? אולם יש לומר היא הנותנת, כיון שראה שקלקלו בסתר הרי שאין כדאי להניחם עוד שם, כי ח"ו יוסיפו להרע, ובשביל זה נתן כביכול לב עליהם לגאלם.

חיים ושלום

וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים

(ב.כה)

וברש"י: שנתן עליהם לב ולא העלים עיניו. ויש לפרש, דכשם שתחילת גלותן היה מה שנסתמו עיניהם ולבן מצרות השעבוד (רש"י ריש פרשת ויחי), כך בתחילת גאולתן "נתן עליהם לב ולא העלים עיניו", ועל-ידי-זה נפתחו עיניהם ולבן של ישראל.

כ"ק ארמו"ר שליט"א

וינהג את הצאן אחר המדבר ויבא אל הר

האלקים חרבה (ג.א)

ארמו חז"ל (שבת לא, א) בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה. ויש לפרש, דשואלים אותו דוקא בסדר זה, כי רק הנושא והנותן באמונה זוכה לקבוע עתים לתורה. ועל-פי-זה יתפרש "וינהג את הצאן אחר המדבר", ופירש"י: להתרחק מן הגזל, לכן זכה "ויבא אל הר האלקים חרבה".

כ"ק ארמו"ר שליט"א

נתבטלה גזירת עבודתם. על-כן אז "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו", שהבינו שהכל בגזירתו ית"ש, ולא תלוי במזגו של מלך זה או אחר, וצעקו לד' לבדו.

חיים ושלום

ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה

(ב.כג)

כשהיו ישראל בגלות במצרים, גם התפלות היו בגלות - שלא היו יכולים לעלות למעלה (עיין תפארת בנים פ' שופטים ד"ה א"י בזה). ועיקר בקשתם של ישראל היה שתפלתם תגאל ממצרים. וזהו שאמר שאף ש"ויאנחו בני ישראל מן העבודה" משעבוד שלהם, מכל מקום "ויזעקו - ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה", עיקר זעקתם היתה שהתפלות יעלו מעומק הגלות.

כ"ק ארמו"ר שליט"א

ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן

העבודה וישמע אלקים את נאקתם (ב.כג)

לכאורה הוא כפל הלשון. ויש לומר על פי הספורנו ש"וישמע אלקים את נאקתם", היינו ששמע רק תפלת מקצתם, אל מה שהתפללו צדיקי הדור. ואפשר לומר, שצדיקי הדור התפללו שישמע את תפלת כל ישראל, וממילא פעלו בתפלתם שישמע תפלת כולם.

כ"ק ארמו"ר שליט"א

השי"ת להמיתו ח"ו, ותיכף ומיד היה מוכן בלב שלם למסירת הנפש, ואף טרם שסיים השי"ת מאמרו, החזיק משה רבינו בחוזק בכל הנחש, הגם שהשי"ת אמר לו רק אחיזה בזנבו. ורק אחר-כך המשיך הקב"ה מאמרו למען יאמינו גו'.

אגרא רכלה

שֶׁלַח נָא בִיד תִּשְׁלַח (ז, יג)

כתבו המקובלים (הובא בילקוט ראובני פרשת שמות) על ארבע האותיות של השם אדנ"י, שתיים האמצעיות - דן - הן דין, ושתי האותיות "אי" - הן רחמים. לכן אמר משה "שֶׁלַח נָא בִיד תִּשְׁלַח", שמכיון שגם השכינה כביכול היתה בגלות מצרים, כלומר שהשם אדנ"י כביכול היה בגלות, לכן ביקש "שֶׁלַח נָא בִיד", חבר האותיות נא ביד, לחבר מין במינו, נ' בד' - שיהיה דין למצרים, וא' לי' - והיו רחמים לישראל.

אגרא רכלה

תִּכְבַּד הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים גו' וְאֵל יִשְׁעוּ בְּדַבְרֵי שִׁקֵּר (ה, ט)

עבודת השם, אם היא נעשית כבדה על האדם, הרי זו הוכחה שאין זו עבודה תמה. כי עבודה אמיתית לעולם אינה כבדה על איש הישראלי. וזהו שאמר שאם תראה אשר "תִּכְבַּד הָעֲבוּדָה עַל הָאֲנָשִׁים", הרי צריך לתקן ש'זאל ישעו בדברי שקר", אלא העבודה תהיה באמת ובלב שלם, ואז לא תהיה כבדה לעולם.

כ"ק אדמו"ר שליט"א

רָאָה רֵאִיתִי אֶת עֵנִי עֲמִי אֲשֶׁר בַּמִּצְרַיִם (ז, יז)

"רָאָה רֵאִיתִי", בכפל הלשון, שתי ראיות, כאשר אני רואה אותם כנגד המצריים. הגם שהם במדריגת "עני", ואין עני אלא בדעת (נדרים מא, א), וגם בבחינת "עמי", שבזמן שאין עושים רצונו של מקום נראו עם (במד"ר פ"ג כג), עם-כל-זאת ביחס למצרים ראויים הם להושיעם. ועל כן "זארד להצילו".

תפארת כנים

וְהָיָה כִּי תִלְכוּן לֹא תִלְכוּ רִיקָם (ג, כא)

ובמסורה 'תלכו'ן תרין. דין, ואיזך (ישעיה נב, יג) ובמנוסה לא תלכו. וי"ל דהנה גאולת מצרים היתה בחיפזון, ולו התמהמהנו עוד רגע היינו נופלים בשער הנ' ולא היינו נגאלין, משא"כ בגאולה העתידה, כיון שסיגלנו קצת תורה ומעשים טובים ובזכותם נגאל, אין מן הצורך לצאת במנוסה. וזו כונת המסורה כיון שלא תלכו ריקם מתורה ומצוות לכן ובמנוסה לא תלכו.

תפארת כנים

וְהָיָה לְנַחֵשׁ וַיִּנָּס מֹשֶׁה מִפְּנֵי וַיֹּאמֶר ד' אֵל מֹשֶׁה שֶׁלַח יָדְךָ וְאַחַז בַּזְנָבוֹ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיַּחֲזֵק בּוֹ גו' (ז, ג-ד)

משה נס ופחד מהנחש, מפני שסבר שלכן נעשה המטה לנחש - כי כוונת השי"ת להפחידו על שדיבר לומר "הן לא יאמינו". ודוקא בנחש, כי גם הנחש סיפרה לשון הרע (בראשית רבה פ"ט ד). אבל אחר-כך כשאמר לו "שֶׁלַח יָדְךָ וְאַחַז בַּזְנָבוֹ", סבר שכוונת

ילמדנו רבינו

"מילדות העבריות" - צדיקי הדורות

תורה מכ"ק מרן אדמו"ר שליט"א - ח"י טבת ה'תשנ"ה

ואלה שמות בני ישראל גו' ויוסף היה במצרים. הנה פעולת יוסף במצרים היתה, כמו שאמר בעצמו, (בראשית מה, ז) וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה.

ונראה לבאר ענין זה, ע"פ הנאמר להלן (שמות א, טו) ויאמר מלך מצרים למילדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה גו'. ובמדרש (שמו"ר פ"א יג, הובא ברש"י) "שפרה זו יוכבד ע"ש שמשפרת את התינוק כשהוא יוצא מלא דם. פועה, זו מרים על שם שהיתה מפיעה [פי' מעוררת לתחיה] את התינוק כשהיו אומרים מת". ובהמשך הקרא (שם כא) "ויהי כי יראו המילדת את האלקים ויעש להם בתים", פירש"י: בתי כהונה ולויה מיוכבד, ומלכות ממרים.

ומבאר בזה כ"ק אא"ז בעל ההילולא זי"ע באגרא דכלה, ש"שפרה" זכתה, מדה כנגד מדה, כנגד מה שהיתה משפרת את התינוק כשהוא יוצא מלא דם, זכתה שיצאו ממנה הכהנים המשפרים את ישראל מלכלוך הטאתם, שמכפרים עליהם בקרבנות. ו"פועה", תמור מה שהיתה מפיעה את התינוק כשהיו אומרים מת, זכתה למלכות, היינו שיצאה ממנה מלכות המשיח, שיחיה את ישראל, אחר שיאמרו כל האומות אבדה תקותם ח"ו אז יבוא ויגאלנו.

ויש לפרש, ש"מילדות העבריות", הם צדיקי ומנהיגי הדור. שנקראו מילדות ע"ש אמרם ז"ל (סנהדרין יט. ב) כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. והם אשר זכו ל"בתי כהונה לזיה ומלכות". בתי כהונה - שהרי הצדיקים הם השבט לוי, אשר (מלאכי ב, ז) "שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפייהם" (עין רמב"ם פ"ג מהלי שמיטה ויובל ה"ג), ובתי מלכות - שהרי רבנן איקרי מלכים, דמאן מלכי רבנן (גיטין סב, א).

ועבודתם הקדושה של הצדיקים בכל דור ודור היא להיות המילדות העבריות כ"שפרה ופועה". כי יש נשמות של בני ישראל אשר בכללם הם טובים יראים ושלמים, אך נכשלו שנתגבר עליהם היצה"ר ולכלכם וטינפם. את נשמות האלו צריך הצדיק לשפר ולהביא לידי תיקון. אך יש נשמות שנשמעו לגמרי בין הקליפות, עד שהם כתינוק שאומרים עליו שמת, ובהם צריך להפיה רוח חיים להחיותם בבחינת תחית המתים, וצדיק הפועל זאת בעבודתו הקדושה הוא בבחינת "פועה".

וזה שנאמר ביוסף, צדיק יסוד עולם, "וישלחני אלקים לפניכם לשום לכם שארית בארץ ולהחיות לכם לפליטה גדלה", היינו "לשום לכם שארית בארץ" - הוא בחינת שפחה, לתקן ולשפר הולד שישאר בארץ, "ולהחיות לכם לפליטה גדלה" - בחינת פועה, למי שצריך להצילו בנפשו ולהחיותו ממש.

והנה כ"ק אא"ז בעל ההילולא זי"ע הוא בין גדולי מילדות העבריות, אשר כל איש הדורש ד', ומרגיש שטנף ולכלך גופו ונשמתו, וכואב לו הדבר בלבו עד שאינו מוצא לו מנוח, ובמסותרים (מסתרי עומק נשמתו) תבכה נפשו, מוצא בספריו הקדושים את ה"שפחה", שהוא משפר ומתקן את הולד, בדרכים ועצות הברורות וגלויות בספריו הקדושים אשר בהם מטהר את ישראל.

ולא עוד, אלא גם מי שמרגיש עצמו ממש כמת ר"ל, שאבד כל חיותו ורצונו לעבודת השי"ת, הרי תורתו הקדושה של כ"ק אא"ז הבני יששכר זי"ע היא לו כ"פועה", אשר מפיעה את התינוק כשהיו אומרים מת, ומפיהה בו רוח חיים, חיים של חילוץ עצמות, חיים שיש בהם אהבת תורה ויראת שמים כו'. ובזכות שהוא עצמו כשפחה וכפועה, זכה שיצאו ממנו בתי כהונה וליה ומלכות עד סוף כל הדורות.

לבנת הספיר

הבה נתחכמה לו (א, י)

שנות כהונתו של רבינו בעל בני יששכר זי"ע כאב"ד עיר מונקאטש [תקפ"ה- תקפ"ט], לא היה כל-כך קל ונוח. מעשה אירע באיש אחד מתושבי עיר מונקאטש, משרת בכפרים הסמוכים, אשר נשא לאשה שרה בת יצחק מעיר מונקאטש. לאחר ה' או ' שבועות עזב את אשתו בעיר מונקאטש וברח לזיבנברגן. בערב ראש השנה, התייצב לפני הגה"ק בעל מראה יחזקאל זי"ע, וביקש לסדר לו גט - בשליח להולכה. המגרש, שהשתמש בשני שמות - במקומות אחדים היה נקרא הירש, ובמקומות מסוימים יצחק, לא גילה זאת להגה"ק בעל מראה יחזקאל זי"ע, ואף דחף אותו לסדר את הגט חיש מהר, באמתלא שהוא נחפז לדרכו מחמת שהוא בורח מבעלי-מלחמה. הגה"ק מדעעש, שלא ידע מאומה, סידר לו את הגט, ואשתו, בקבלה את הגט, נישאת שנית לאיש אחר.

כשבא הגט לפני רבינו זי"ע הבחין בו כי רימה המגרש את הגה"ק בעל מראה יחזקאל זי"ע, ובכן לא נכתב כראוי שמו בגט [באופן "דמתקריא..." כו']. רבינו זי"ע פסל את הגט, וציווה על האשה ובעלה שיפרשו, ולא ידורו יחד. אבל הם לא שמעו לקול מורם. ולא זו בלבד, אלא עוד התחילו ללחום נגד רבינו זי"ע, ולנהל קרב של רשעות נגדו.

בהיות רבינו זי"ע ידידו ומכירו של הגה"ק בעל מראה יחזקאל זצ"ל, עוד בהסתופפם יחד אצל רבם הגה"ק מרימנוב זי"ע, כתב לו אגרת לגלול כל טענותיו

ואיסוריו על הגט. וכן פרש לו צערו "על קשיות עורף בני הגליל כי סרבנים וסלונים אתם, ואינם שומעים לקול מורה". הגה"ק בעל מראה יחזקאל זצ"ל השיב לו תשובה מאהבה, כשגודל החביבות ששרה ביניהם ניכרת. בתוכו כותב ש"בודאי ראוי ונכון לגזור על האשה ובעלה בגזירת עירין ובכוח תורה הקדושה להפרישים זה מזה ומחויבים להשתדל בכל מאמצי כוחם למען יתברר האמת על-פי דת תורתנו הקדושה. ובאם יתנו כתף סוררת צרעת ממארת - חטאם ישאו, שנכשלים בספק איסור אשת-אישי. וכל מי אשר בהישג ידו בכח שבט מושלים, הן בדיני ישראל והן בדיני אומות-העולם, מצווים ועומדים לכוף כאגמון ראשם... ועל-כל-פנים ראוי להכריז בבתי-כנסיות ובכל מקום שהרבים מצויים שם - להבדילם מקהל ישראל, וילדי זנונים שלהם תלויים ועומדים בספק ממזרים ואסורים לבוא בקהל" (שו"ת מראה יחזקאל סימן עט).

אבל האיש ואשתו שבמונקאטש לא ישבו בידיים ריקות. מסרו לה' אבערגעשאפען' אודות הכרזתו של רבינו - שאסורים המה לבוא בישראל. המושל רצה למחות ביד רבינו בעד ההכרזה, אבל רבינו זי"ע "בחכמתו הגדולה ניצל בכבוד גדול" (עיין דברי תורה מהדורא ח אות ג).

שוב ושוב הציקו הבריונים את רבינו זי"ע, עד שבשנת תקפ"ט, אסרו את רבינו זי"ע בבית-הערכאות מפני מסירה שהלשינו עליו, ודנהו לעונש מלקות ר"ל - ליום המחרת.

רבינו שליט"א מספר, שאיש אחד מסר נפשו אז בעד רבינו זי"ע, ובאישון הלילה הכין עגלה רתומה לסוסים, הטען עליה כל חפצי רבינו זי"ע ורכושו, כולל כתיבי-ידין וספריו הקדושים. שכר בעל-עגלה מהימן, והוביל את העגלה לאחד הסמטאות אשר סמך לבית הסהר, ובמחתרת הצליח ליכנס לרבינו זי"ע, מסר לפניו את התוכנית - שתיכף יצא רבינו זי"ע אל העגלה שיובילו בחזרה לגאליציא, והוא יישאר כאן לקבל המכות, כי בטח לא יבחינו הרשעים מי הוא המוכה. רבינו זי"ע שהתרשם מאוד ממסירות נפשו של יהודי זה, רצה לברכו, ואמר לו שיבחר באחד מג' דברים: בני, או חיי, או מזוני. השיב לו האיש ברוב חכמה: הלוא אין הזמן פנאי עכשיו שאוכל להתבונן כראוי במה אצטרך יותר, ובינתיים השעה דוחק, ובכן ישאיר רבינו את כל אלו הברכות אצלי, ובאיזה מהן שלא אזקק - אשיב...

אגדה היה מסופרת במונקאטש, שרבינו זי"ע בברחו מבית-האסורים קילל את המקום בו ישב ובו הוכנו להלקותו - ואמר שהמקום תיחרב ולעולם לא תיבנה בנין ממש על אותו מקום. ואכן, עד היום אין שום בנין שם - רק גג על ד' עמודים - והוא ידוע בשם "די האלץ פלאץ".

צעקת בני ישראל בא אלי (ג, ט)

סיפר רבינו שליט"א (מלוה מלכה, מוצש"ק ואתחנן תש"נ):

רבינו בעל בני יששכר זי"ע צוה פעם בעת התפלה להביא לו סידור עם כוונת האר"י והניחו על העמוד שלו בעת התפלה, אולם לא פתח את הסידור. כמובן היה הדבר תמוה, דאם לא פתחו למה צוה להביאו. אחר-כך נימק הבני יששכר טעם למנהגו, בהקדם מעשה עם מרן הבעל-שם-טוב זי"ע:

פעם אחת בליל יום-כיפור אמר הבעל-שם-טוב כל נדרי כו' בצער רב, ומיד אחר שאמר ברכו האירו פניו בשמחה. הבעל-שם-טוב סיפר אחר-כך, שבכפר אחד היה ילד יהודי שנתייתם בילדותו מאב ואם, והפריץ שבכפר לקחו לתוך ביתו וגידלו. פעם ראה הילד שיהודים מהכפר נוסעים לעיר על ראש השנה, והרגיש התעוררות גדולה בלבו. שאל את הפריץ מי הם האנשים. וסיפר לו שיהודים המה, והוסיף שגם הוא נולד אצל יהודים, אך כשמתו הוריו הכניסו לביתו. בלילה ההוא חלם הילד ששאל את האנשים היכן הן נוסעין, וענו שנוסעין העירה להתפלל. אמר הילד שגם הוא רוצה לנסוע עמהם. שאלוהו אם יכול להתפלל, וכשענה בשלילות לא רצו ללקחו. בבוקר שאל את הפריץ מה היהודים מתפללין. אמר לו הפריץ, עדיין נשאר אצלי חפצים אחדים מהוריק, ובתוכם סידור תפלה. הלך ומצא את הסידור קרבן מנחה והציץ בו, אך לא ידע לקרות מאומה.

אחר ימים אחדים בא ערב יום כיפור, ושוב ראה את האנשים שנוסעים העירה, ובקשם שיקחוהו עמם. שאלוהו אם יכול להתפלל, וכיון שזכר את החלום, ענה הן, והראה להם שיש לו סידור. לקחוהו עמם. בהיותו בבית המדרש ראה שכולם מתפללין בהתעוררות, והיה צערו גדול ועצום מאד על שהוא אינו יודע להתפלל. אחר זמן נפל רעיון בלב הילד וקרא ואמר, רבונגו-של-עולם, לא למדתי ואיני יכול להתפלל, אבל אתה למדת ואתה יכול להתפלל, קח נא הסידור ותתפלל אתה. בדברים האלה נתנחם לב הילד. ואמר מרן הבעש"ט זי"ע, דלכן נצטער הוא אז בתחלת תפלתו, כי היה משתתף בצערו העמוק של הילד התמים, אך בעת שאמר ברכו אמר הילד את הדברים הנ"ל, ודבריו אלו של הילד בקעו רקיעים עד שכל מה שפועלין בכל שנה בתפלת נעילה, נפעל באותו שנה בשעת אמירת ברכו בזכות תפלת הילד.

כשסיים רבינו בעל בני יששכר לספר עובדא זו, נענה ואמר, גם אנכי איני יודע מה שכתוב בסידור האריז"ל, אך הלא צריכין להתפלל עם הכוונות, לכן הנחתי את הסידור על העמוד והרבונגו-של-עולם היודע את הכוונות - הוא ית' יכוון בהם.

שלה נא ביד תשלח (ד, יג)

כשחזר רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע מארץ ישראל, כמה ימים לפני חג השבועות שנת תר"צ, אחר הסתלקות "רוח אפנו משיח ד" הא"י סבא קדישא רבי שלמה אליעזר אליפאנדרי זי"ע, עמד בדרשה לפני אקדמות, על מה שאומרים במוסף יום כיפור "פנה מנו משיח צדקינו", הלא מעולם לא שלח עוד משיח צדקינו לגאלינו, ואיך אומרים שפנה והעביר מאתנו משיח צדקינו. אמנם בשנה זו אכן נתקיים בנו בעוה"ר ש"פנה מנו משיח צדקינו", כי העביר מאתנו רוח אפנו משיח ד'...

ובהושענא רבה שלאחרי-זה, בשנת תרצ"א, סיפר (ראה שער יששכר מאמר ישע רב אות ט):

פעם אחת, בערב שבת קודש, קרא רבינו הבעל-שם-טוב זי"ע לתלמידו הקדוש רבי ליב המוכיח מפולנא זי"ע שיסע עמו לאיזה דרך. הצטרף התלמיד לרבו, ויחדיו נסעו על העגלה למרחק רב, דרך יערים ושדות, ובקפיצת הדרך - כדרך הבעש"ט בקדושת נוראותיו, עד שבאו לאיזה מקום שהיה שם בית אחד, וצוה הבעש"ט להעמיד העגלה. מן הבית יצא איש אחד בתואר נאווה, נתן שלום לבעל-שם-טוב בסבר פנים יפות והשיב לו שלום בשמחה. האיש הזמין והפציר מהבעל-שם-טוב שיישאר אצלו על שבת קודש. אך הבעש"ט התחמק וסירב, ונסע חזרה לביתו.

הרה"ק המוכיח מפולנא ראה הנעשה, ותמה על כל המראה, אבל לא שאל מאומה. הבעל-שם-טוב בעצמו הגיד לתלמידו, ושאלו:

- "הידעת מי היה האיש הלזה? זה היה נשמת משיח בדור הזה!"

התפלא רבי ליב ביותר, ושאל את רבו הקדוש:

- **אם כן מדוע לא חפץ רבינו למלאות מבוקשו שהתחנן מאוד להיות אצלו על שבת קודש?**

ענהו מרן הבעל-שם-טוב זי"ע:

- **יען כי ראיתי שגזר בעון הדור, שישתלק בשבת קודש זה, ואיככה אוכל וראיתי באבדן והסתלקות משיח אלקי יעקב...**

וסיים אז רבינו זי"ע, כשעיניו זולגות דמעות:

"אחיי צמודי לבבי, הלא שמעתם על מי ירמזון מילי, מה היה לנו ואוי נא לנו... אבל אם שבעוונותינו נאבד ונסתלק משיח אלקי יעקב, אנו בוטחים

בו יתברך שהוא חי וקיים לעד ונקרא חי גואלי, ובידו לגאול אותנו... והוא יתברך- שמו הגואל האמיתי לגאלינו במהרה בימינו..."

למה הרעותה (ה, כב)

וברש"י: הרהרת על מדותי כו', לפיכך עתה תראה כו'.

מספר רבינו בעל בני יששכר זי"ע בספר אגרא דפרקא (אות ב):

מרן המגיד ממעזריטש זי"ע, התנוודד בתחילת ימיו בעניות ובדחקות. פעם אחת באת אשתו, והתחילה לספר לו בבכיה מגודל דחקות בניו, איך הם רעבים וצמאים, ואין כסות בקרה. כששמע המגיד זי"ע את הדברים, הוציא כקצת אנחה מלבו. ותיכף שמע קול, שאמרו לו מן השמים שבזה אבד חלקו מן עולם הבא.

המגיד עמד מרעיד כרגע, בהתבוננו בדעתו, שכבר אין לו ב' עולמות. עולם הזה אין לו, כי הוא ובניו מדוכים בחוצי רעב עד למאד. ועכשיו אבד גם את עולם הבא. ובתוך התבוננותו בזה, הפסיק מעט מתורתו. אבל תיכף שם אל לבו בקדושת עיונו: הלא אדרבה, הנה כעת אהיה עובד עבודה אמתיות, שכבר אבד סברי משני עולמות, ותהיה עבודתי באמת רק לעשות נחת רוח להשי"ת. והתחיל שוב ללמוד בקדושה.

אז בשרוהו מן השמים, שהחזירוהו לחיי עולם הבא. רק מהיום והלאה יהיה נזהר, שלא יתאנח עוד מגודל רחמנותו על בניו. כי אין לך רחמנות מרובה מרחמנותו יתברך שמו.

דעה חכמה לנפשך

"וירא אלקים את בני ישראל וידע אלקים"

ראשית גאולת מצרים היתה, "וירא אלקים את בני ישראל, וידע אלקים" (שמות ב, כה). יש להתבונן במשמעותה של העניין "וידע אלקים".

למעלה מן הדיבור

בגמרא (ראש השנה לב, א) מקשה: עשרה מאמרות שבהן נברא העולם, הי ניגחו, ויאמר דבראשית ט' הוי, ומתריך: בראשית נמי מאמר הוא. ונתקשו המפרשים למה לא נאמר גם במאמר זה "ויאמר", כבשאר המאמרות.

וביאר המגיד ממעזריטש ז"ע, על-דרך-משל, כשאדם רוצה לגלות לחבירו את אשר עם לבבו, הוא עושה זאת על-ידי אותיות הדיבור. כלומר הוא ממשיך את רצונו להלבישו באותיות, ובאותיות הדיבור אלו יגלה לחבירו את הטמון בלבו. הדיבור הוא כלי שבו משכיל וממשיך את אשר בלבבו לזולתו. כך הוא על-דרך-משל למעלה, המאמרות של הקב"ה שבהן ברא העולם, הן כוחות רוחניים המביאים את רצונו לידי גילוי - בבריאת העולם.

נמצא, שבחינת רצון העליון הוא למעלה מבחינת אותיות. וההמשכה שהמשיך הקב"ה את רצונו לתוך אותיות הדיבור, נקרא בריאת האותיות. שלאחר שעלה הרצון לברוא את העולם, היה צריך כביכול לברוא בחינת אותיות, שעל-ידם יתגלה רצון זה. וזה היתה בריאה ראשונה. "בראשית ברא אלקים א-ת", היינו

האותיות מן א' ועד ת'. ולכן אי-אפשר להיכתב בזה לשון 'ויאמר', שהרי במאמר זה גופא נברא האותיות של המאמרות.

ישראל עלו במחשבה

אִתָּא בזהר (ח"ב רלב, ב) "בעובדין דלתתא, אתער אתערותא דלעילא". כשהקב"ה משפיע השפעות לבני אדם, צריכים ישראל לעורר אצלו הרצון להשפיע. ענין זה, לעורר רצון העליון, פועלים ישראל בקיום התורה והמצוות. כי על ידה מתעורר רצון העליון להשפיע להם כל השפעות טובות - רוחניים וגשמיים.

אם כך הוא ההנהגה של הקב"ה, על-כרחך צריך לומר שגם בראשית הבריאה, מה "שעלה ברצונו יתברך לברוא את העולם", יהיה זאת על ידי "אתערותא דלתתא". וכמובן מתעוררת שאלה, היאך היה הדבר באפשרי, הרי לא היה אלא הוא ושמו בלבד, ואדם אין שיעורר את ההתעוררות לברוא הבריאה.

בהכרח צריך לומר, שהקב"ה שיער כביכול בחכמתו ית"ש איך שיהיה לו, בעתיד, אחר הבריאה, תענוג מעבודת ישראל, ובפרט מעבודת הצדיקים בכל דור ודור. והיות שאצלו יתברך-שמו שוין עבר ועתיד, היה כביכול אצלו כאילו כבר עומדים ישראל בצדקם ועובדים עבודתו, וזה היה מספיק לאיתערותא דלתתא. הרי מזה, שהגם שהצדיקים ומעשיהם לא יצאו עדיין אל הפועל, כיון שהיה מוכנים לצאת אל הפועל, זה היה כענין בחינת איתערותא דלתתא. וזהו מה שאמרו (בראשית רבה פ"א ד) מחשבתן של ישראל קדמה למעשה בראשית. כי ההתעוררות לבריאת העולם נעשתה "בשביל ישראל שנקראו ראשית", שהם עתידים לקיים תורה ומצוות.

כך נקבעה בסדר ההנהגה של הבריאה. אף שאין בהווה מצוות ומעשים-טובים שיעוררו למעלה תענוג, מספיק העתיד, מה שמוכנים בני ישראל לעבוד את השי"ת, לעורר "אתערותא דלעילא". כוח זה נשרשה בעת בריאת העולם, בעת מאמר הראשון "בראשית", שהוא התעוררות הראשונה שבבריאה, טרם גילוי האותיות, שהספיק מה שידע השי"ת השעשועים שיהיה לו מישראל עם קרובו.

"וידע אלקים"

גלות מצרים, היו ישראל "ערים ועריה" מן המצוות. אם כן, לא היה אתערותא דלתתא שיעורר רצון לגאולתם. אמנם, ידיעה זו, אשר "בהוציאך את העם

ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה" (שמות ג, יב), הספיק לעורר אתערותא דלעילא לפקדם ברהמים.

בבזה נבין מה שאמר הכתוב, בנקודה הראשונה של גאולת מצרים, "וירא אלקים את בני ישראל", כלומר ראה שהם מוכנים לקיים תורה ומעשים טובים, "וידע אלקים", הספיק הידיעה כביכול. ונאמר "וידע" ולא אמירה, דוגמת מאמר הראשון "בראשית", שלא נאמר בו אמירה, כי הוא מורה על רצון העליון, טרם גילוי האותיות בדיבור.

על פי: אנרא דכלה פרשת שמות ד"ה ויתפרש עוד וירא

יומא דהילולא

רבינו משה בן מימון - הרמב"ם כ' טבת ד' אלפים תתקס"ה

מבית-דין הגדול

כתוב בסדר הדורות: עלה ארון אלקים הרמב"ם תתקס"ה, ובכו אותם היהודים והמצרים ג' ימים... ואחר ימים העלוהו לארץ ישראל, ופגעו לסטים וברחו העולים עמו והניחו הארון, והלסטים רצו להשליך הארון בים ולא יכלו בכל כחם להעתיקו מן הארץ, והיו יותר משלשים איש, וכשראו כך אמרו איש אלקים קדוש הוא, והלכו והבטיחו היהודים שיוליכוהו למחוז חפצם, והם לוו גם-כן אותם, ונקבר בטבריא.

והנה כתב הרמב"ם (פי"ד מהלכות סנהדרין הי"ב): וקבלה היא שבטבריא עתידין [בית דין הגדול] לחזור תחילה, ומשם נעתקין למקדש. ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א כשהיה על ציון הרמב"ם בשנת תשנ"ב, שאולי משום כן - מקום קבורת הרמב"ם ז"ל הוא בטבריה (אף שנפטר במצרים), כי משם יחזור בית הדין הגדול למעמדה, ומי לנו גדול להיות נמנה על הסנהדרין מהרמב"ם כשיקום לתחיית המתים - שממנו יצא הוראה לכל ישראל בכל מקצועות התורה...

ספרו הגדול

"...להיות נשמתו [של הרמב"ם] היתה גדולה ועצומה, והשתדל ברוב עבודתו ותורתו להשיג חפץ אלוקי. הלא תראה האיך השתדל במשפטי התורה כשולחן ערוך לפנינו, אשר כמעט היא מהנמנעות. אך יגיעתו הרבה והעצומה גרמה לו לכל הכבוד הזה...

[כי] כל העולם יעידון ויגידון שילאה כוח הבשריי לחבר חיבור גדול ונורא כמוהו... (מעין גנים פ"ט אות ט).

בראשית ימיו לא ידע הרמב"ם חכמת הקבלה

הרמב"ם, בשעה שכתב את ספריו וחיבוריו המפורסמים, עדיין לא נגלה עליו אור חכמת הקבלה, ומשך רוב ימי חייו לא נכנס בסודו. ועיין בכתבי האר"י ז"ל (שער הגלגולים לו, ספר הגלגולים פרק סד) בשורשי הנשמות של הרמב"ם והרמב"ן, שהרמב"ם היה משורש "פאה השמאלית - ולכן לא זכה לידע חכמת הזהר, אבל הרמב"ן הוא מן פאה הימנית, ולכן זכה אליה, כנודע", עיי"ש.

והנה, מכיון שעדיין לא השיג הרמב"ם חכמת הקבלה, ומאידך, "להיות שנשמתו היתה גדולה ועצומה והשתדל ברוב עבודתו ותורתו להשיג חפץ אלקי - ורצה לעבוד את ד' גם במושכלות רוחניות תמיד בלי הפסק, ולא היה מספיק לעצמו בעבודתו בעשיית המצות לבד... על כן דפק בשכלו הטהור על פתחי החכמות", ולמד בחכמת פילוספיא וכדומה, וחקר ויגע לידע ולהבין במציאות אלקי על דרך חכמות אלו. ומכיון ש"לא היה בידו הקבלה האמיתית, על-כן התעסק בחכמות להשיג שלימות אהבתו ויראתו" (עיינ מעין גנים פרק ט אות ט).

בסוף ימיו נתגלה לו החכמה

ברם, "השי"ת ראה בר לבבו והוציאו מן המבוכה בסוף ימיו והודיעו מחכמת הקבלה - ושלח לו מלאך ללמדהו דעת חכמת האמת". והנה, גילוי זה להרמב"ם נתהוה בעת לידת הרמב"ן (עיינ מעין גנים שם), ואז נתגלה לו "צפונות חכמה התעלומה הנאמנה השלימה, אשר היא עמקי סודות תורתנו אשר ייחדנו בה מכל העמים".

ראה מה שכתב הריטב"א על הרמב"ם במגדול עוז (פ"א מהלכות יסודי התורה ה"י): ואני אומר כמה פנים לתורה נסתרים ונגלים, ולדעתי שר"מ ז"ל ידע בהם בסוף ימיו, שאני מעיד שראיתי בספרד ארץ מולדתנו כתוב במגלה של קלף ישן מיושן ומעושן, לשון זה: אני משה ב"ר מימון כשירדתי לחדרי המרכבה בינותי בענין הקץ כו'. וקרובים היו דבריו לדברי המקובלים האמיתיים שרמז רבינו הגדול הרמב"ן בתחלת פירושו לתורה. גם ראיתי תשובה אחרת ממנו והיה ז"ל מגיד בה שהתחיל לפרש הגדות על דרך נסתר... שוב מצאתי בבית גנזיו תשובות שהשיב בחייו על אנשי מעשה... עיי"ש.

ועיין עוד בספר שומר אמונים (הקדמו, ויכוח ראשון אות יג) "גם הרמב"ם בסוף ימיו זכה לקבל זאת החכמה מפי מקובל, כמו שכתב אחד ממפרשי הרמב"ן בפרשת בשלח וזה-לשונו: ור' יעקב זה הלך למצרים ומסר הקבלה להרמב"ם ז"ל, ולרוב שמחתו בה היה משתבח בה לתלמידיו, אמנם לא זכה לזה עד קרוב לאחרית ימיו כו'", עכ"ל (וראה בספר עבודת הקודש למהר"ם בן גבאי ז"ל חלק העבודה פי"ג).

התחרט מעסקו בחכמת החיצוניות

ומאז אשר זכה הרמב"ם, ונתגלה לו חכמת הקבלה, השליך אחר גיוו חכמת הפילוסופיא, והתחרט על מה שהרבה לעסוק בה, ולחבר ספרים עליה. וכן כותב בעצמו באיגרת שכתב לתלמידו ר' יוסף בר"י נ"ע, מובא בשו"ת מהר"ם אלשקר (סימן קיז): "רוב זמני הייתי נבוך בחקירות הנמצאות לדעת תוכן אמתתם כפי האפשרי בכח ההשגה האנושיות ידעתי ומצאתי מקצת האמן, אך באמונה לא מצאתי באיית הכולל מצד החקירה הפילוסופיות ובדרכי מופתיהם, ונראה שמה שהשיגו הם בלתי צודק... כי מה שנתבאר אצלם מן החכמה לא בא המופת על סותרו... אלא בדרכים הגיונות מטרידים השכל ומבלבלים אותו. אך אצל חכמי הקבלה דרכים מסוקלים מאבני המכשול נודעו בה בקלות נמרץ כל מה שיפול תחת גבול ההשגה האנושית, ובדרך זה דרכו הנביאים והשיגו כל מה שהשיגו מהודעת העתידות... ומקצת דרכיהם לקחתי גם אני בידיעת טבעי הנמצאות, ונודעו לי כל הספיקות העצומות שנסתפקו בהם, ונפתחו לפני דרכי הנבוכות ונמסרו בידי מפתחות החכמה והביאור על כל נעלם ממני".

וראה מה שכתב האברבנאל בספרו נחלת אבות (סוף פ"ג) "וגם אני שמעתי שהרב הגדול המיימוני כתב באיגרת שלו: בסוף ימי בא אלי אדם אחד ואמר לי דברים של טעם, ואילולי שהייתי בסוף ימי ונתפשטו חיבוריי בעולם, הייתי חוזר בי מכמה דברים שכתבתי בהם, ואין ספק שדברי קבלה היה אשר שמע בסוף ימי", עכ"ל.

וכן הוא בספר זקן אהרן פ' חיי שרה (דף יג, ב) שכותב שלמד (הרמב"ם) בסוף ימי מזקן אחד סתרי תורה, וחרה לו מאוד על ספריו שנתפזרו שהיה חוזר מכמה דברים שכתב לפי השכל הפילוסופיא, עכ"ל. ועיין גם כן בסדר הדורות (ערך אלף החמישי ד"א תתקכ"ז) וז"ל: וראיתי בספר אגרת חמודות שחיבר ר' אלי' חיים שכתב "וראיתי איגרות הרמב"ם שכתב מירושלים למצרים לתלמידו, והיה אומר אחרי בואי לארץ הצבי מצאתי זקן שהאיר את עיני בדרכי הקבלה, ואלו ידעתי אז מה שהשגתי עתה דברים רבים שכתבתי לא הייתי כותבם".

התגלות החכמה רק לאחר התעסקותו בחקירות

רבינו בעל בני יששכר זי"ע (מעין גנים פרק ה אות ז, דרך פקודיך מל"ת יא חלק המחשבה אות ד, ועיין בני יששכר מאמרי חדש סיון מאמר ה אות יט) מסביר ענין זה, למה מתחילה לא גילו מן השמים אור הקבלה לרבינו הרמב"ם, אלא שעסק במושכלות האלוקית בדרך החקירה, ורק בסוף ימי האירו לו מן השמים בחכמה עלאה זו. ומבאר, כי הנה אמרו חז"ל (עבודה זרה ט, א) ששת אלפים שנה הוי עלמא, שני אלפים תוהו [וברש"י: ראשונים נגזר עליו להיות תוהו בלא תורה], שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח. והנה ה"שני אלפים תוהו", שחיו הדורות בלי תורה, נסתיימו בימי אברהם כשהיה בן מ"ח שנה [עיין גמרא שם], שאז הכיר את בוראו (בראשית רבה פ"ח ח) והתחיל לפרסם אמונתו בעולם בבחינת "ואת הנפש

אשר עשו בחרן" (בראשית יב, ה), ומאז והלאה התחילו ב' אלפים תורה. "והנה בגלות המר הזה באלף החמישי באו [בסוד הגלגול] לעולם הזה הנשמות של ב' אלפים תוהו", ורוב הנשמות שחיו באלף החמישי לבריאת העולם - היו מעולם התוהו. והוצרכו לבוא לתיקון על-ידי תורה. ומכיון שכן, היו בבחינת אברהם שבא לעולם בעולם התוהו, וחקר ומצא על-ידי חקירתו מציאות השם, ורק אחר-כך "הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם" (בראשית רבה פ"ט א). ועל-דרך-זה היה בחינתו של הרמב"ם, שהתחלה היה על ידי חקירות, ורק לבסוף זכה שיאירו לו מן השמים בחכמת הקבלה, עיי"ש.

ספרו יד החזקה נכתב ברוח הקודש

ועם-כל-זה, מצינו כמה פעמים בספרו הי"ד של הרמב"ם, כי רוח ד' דיבר בו, וכיוון בכמה ענינים לאמיתיות הענין על-דרך תורת האמת.

הנה הרמב"ם התחיל ספרו יד החזקה: יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שם מצוי כו'. והקשה רבינו בעל בני יששכר זי"ע (דרך פקודיך שם אות ז): הנה הגם שרצה מרן הרמב"ם ז"ל לרמוז בתחלת ספרו השם הנכבד בר"ת כאשר כתב המפרש, עכ"ז יש להתבונן בכוונתו למה כתב ועמוד החכמות... הו"ל לומר "ועמוד התורה" או "ועמוד הדת" [או "האמונות"]. אך... רוח ד' דיבר בו במרן הרמב"ם ז"ל, שכתב יסוד היסודות ועמוד החכמות, כי הנה יציבא מילתא גם לפי הקבלה הקדושה בקדושת הספירות, אשר ספירת החכמה מאין תמצא, היינו הכתר הנקרא 'אין'. והנה חכמה (באדם) נקרא מה שמקבל השכל בעמדו על המחקר, ואמונה נקרא למעלה מן החכמה, היינו הדבר שלא יעמוד עליו במחקר העיון במושכל החכמה ויקבלהו בדרך האמונה. הנה דבר כזה, כיון שהוא למעלה מן החכמה, זה שמו אשר יקראו לו בחינת כתר. הנה הופיע רוח-הקודש על רבינו, וזכה לכתוב "יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע כו'", היינו שלא לחקור רק לידע בדרך אמונה, והוא עמוד לחכמה - כי החכמה מאין תמצא... עיי"ש (ועיין עוד באריכות הדברים במעין גנים פרק ה אות ז).

ועל-דרך זה כותב רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע (שער יששכר מאמר חדש אדר אות ו) "ותראה ברמז לשון הרמב"ם ז"ל אשר כלל הלכות חנוכה בהלכות מגילה... ולמה לא התחיל בפרק מיוחד בהלכה זו... אלא שלשונו וסידורו בחיבורו הי"ד נעשה ברוח-הקודש, ובאמת חנוכה ופורים כלולים זה בזה [בבחינת תיקון נצח והוד, תרין סמכין דקשוט], על-כן כללם יחד בהלכה אחד. וגם סיים שם הרמב"ם בלשונו סוף הלכות מגילה, היינו פרקים השייכים לחנוכה, "שנאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום" עכ"ל"ה, ובאמת גם המגילה מסיימת בשלום "ודובר שלום לכל זרעו", והוא כונת פורים הארת יסוד אבא כו'", עיי"ש [וע"ע בדברי המגדול עוז הנ"ל, ובבני יששכר מאמר חדש תשרי מאמר ג אות ה, ובתולדות יעקב יוסף פרשת יתרו].

הוראה של הרמב"ם

כתב הרמב"ם (פ"ג מהלכות תשובה ה"ז): חמשה הן הנקראים מינים... והאומר שיש שם רבון אחד אבל שהוא גוף ובעל תמונה... הוא מין. ומשיג הראב"ד: א"א, ולמה קרא לזה מין, וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו המחשבה לפי מה שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות.

וכותב על-זה רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע (דברי תורה מהדורא האות כ) "שמעתי ממגיד אמת בשם רבינו הקדוש איש אלקים הרבי מלובלין זי"ע" - ש"הגיד ברוח-קדשו, אשר ראה מה שהיה ומה שיהיה מלפניו ומאחוריו", כי בתקופת הרמב"ם היו גדולים וצדיקים, אשר מחמת שלא נגלה אז עדיין חכמת האמת הקבלה, וגם חכמת החקירה והפילוסופיא לא למדו כלל, רק עסקו בתורה ובמצות בתמימות, לא ידעו להרחיק ממשבתם צורת הגשמיות ח"ו למעלה. וכשהגיע זמן פקודתם לאחר פטירתם, לא דחו אותם מגן-עדן רק מחלו להן בעד עון זה, והכניסום לגן-עדן. ברם כאשר כתב הרמב"ם הלכה זו - שאלו שלא יכלו להצטייר שהוא ית"ש אינו גוף ובעל תמונה, הם בכלל המינים, אזי גרשו ודחו אותם מגן-עדן. כי איך יוכלו להיות שמה בשעה שהרמב"ם כותב עליהם שהם בכלל המינים.

על-כן, כשראה הראב"ד דבר זה ברוח-קדשו, היטב חרה לו. ולכן כתב להלכה אשר "כמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזו המחשבה", ואזי שוב הכניסום למעלה בגן עדן. "עד-כאן שמעתי, וראויין הדברים למי שאמרן".

הרמב"ם כמקור למנהגי חסידים

רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע מספר (דברי תורה מהדורא ג אות כ), שפעם אחת בימי עלומיו של רבינו בעל שם שלמה זי"ע היה לו ויכוח עם אברך אחד מתנגד גדול לדרכי החסידות, ושאל אותו אברך את רבינו בעל שם שלמה, היכן מצינו בדברי חז"ל או בדברי הפוסקים שיועיל טבילה במקוה לתוספת קדושה גם למי שהוא טהור, ומניין לכם חסידים לטבול בכל יום בבוקר, חוק ולא יעבור?

השיב לו רבינו זי"ע על אתר, שיש שורש ויסוד לזה מלשון הרמב"ם (סוף הלכות מקואות פי"א) "דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירת-הכתוב הן כו', וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא, שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים, אלא גזירת-הכתוב היא, והדבר תלוי בכונת הלב, ולפיכך אמרו טבל ולא הוחזק כאילו לא טבל. ואף-על-פי-כן רמז יש בדבר כשם שהמכוין לבו לטהר כיון שטבל טהור ואף-על-פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשיות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור, הרי הוא אומר זרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם, השם ברחמיו הרבים מכל חטא עון ואשמה יטהרנו אמון".

הרי שהענין מפורש מלשון הרמב"ם, כי רמז יש במקוה לטהר נפשו מטומאת המחשבות רעות ודעות נפסדות ולהביא נפשו במי הדעת על-ידי הטבילה במקוה, והרי זה שורש למה שכתבו תלמידי רבינו הבעש"ט הקדוש זי"ע כי הטבילה במקוה מועלת לבטל מחשבות הרעות וכיוצא בהן. וכל כמה שיטבול במי הדעת - המקוה יוסיף טהרה בדעתו, אף-על-פי שאין צריך רק לטהרת דעתו להוסיף קדושה וטהרה.

וראה מה שכותב רבינו בעל בני יששכר זי"ע (מאמרי חדש אדר מאמר ג דרוש ו): "נחה עליו [על הרמב"ם] רוח ד' ודיבר בקדשו ברמז מצות טבילה לטמאים, הוא הנרצה בזה לרמוז לו שיטבול עצמו במימי הדעת..." עיי"ש.

עוד מביא רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע (דברי תורה מהדורא ב אות קז) שמנהג החסידים, לנסוע בכל עת לרלבם ולהוושע אצלם בכל ענינים, כבר מצינו בדברי הרמב"ם, שכתב (פ"ב מהלכות דעות ה"א) "ומה היא תקנת חולי הנפשות, ילכו אצל החכמים שהן רופאי הנפשות וירפאו חליים בדעות שמלמדין אותם עד שיחזירו לדרך הטובה, והמכירים בדעות הרעות שלהם ואינם הולכים אצל החכמים לרפא אותם עליהם אמר שלמה חכמה ומוסר אוילים בזו גם לזה כבר". הרי מפורש הליכה ונסיעה אצל צדיקים וחכמים כדי להוושע בכל צרכיו והן בגשמיות", עיי"ש.

ובפרטיות יותר, דמה שהנהיגו רבותינו הק', תלמידי הבעל-שם-טוב זי"ע, לאכול בשלחנם ביחד עם התלמידים, בפרט בשבת-קודש ויום-טוב, והיה זה עיקר אצלם, כי על-ידי-זה ילמדו דרכי ד' ועבודתו, ובשעה זו ישפיע להם מתורתו, לכאורה אין לזה שום מקור בדרשת רז"ל וראשונים. כי מה שמצינו בחז"ל הוא רק לימוד עם תלמידים בשעות הלימוד, אבל לא בשעת אכילה ושתייה.

ברם גם לזה הראה רבינו בעל דרכי תשובה זי"ע (עיין בדברי תורה מהדורא ב אות א) מקור בדברי הרמב"ם בספר המצות (מצות עשה ו): "הוא שצונו להתחבר עם החכמים ולהתיחד עמהם ולהתמיד בישיבתם, בכל אופן מאופני העבודה והחברה, במאכל ומשתה והעסק, כדי שיגיע לנו להדמות במעשיהם ולהאמין אמיתיות דבריהם, והוא אומרו יתעלה ובו תדבק". הרי, שלא הזכיר בפרטות ללמוד אצלם השיעור או להתפלל יחד עמם בצבור, רק להתחבר עמהם במאכל ומשתה. וכן הוא בספרו יד החזקה (פ"ו מהלכות דעות ה"ב) "מצות עשה להדבק בחכמים ותלמידיהם כדי ללמוד ממעשיהם כענין שנאמר ובו תדבק, וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה, אלא כך אמרו חכמים בפירוש מצוה זו הדבק בחכמים ותלמידיהם, לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בת תלמיד חכם וישיא בתו לתלמיד חכם ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים כו".

לכבוד התורה ולכבוד הרמב"ם

בשנת תר"צ, כשנסע רבינו בעל מנחת אלעזר זי"ע לארץ הקודש, הנה בהגיעו לציון הרמב"ם ז"ל בעיר טבריה, ראה על השער שבו נכנסו אל מנוחת הרמב"ם ז"ל, חרות על

האבן זמן לידתו והסתלקותו של הרמב"ם בלשון העמים ומספר השנה למספרם (כנודע שהוא מספר לידת אותו-האיש שר"י) כזה:

30 March 1135

13 Dec. 1204

אשר כנראה חקקו עוברי דרכים מתירי הארץ אשר לא ידעו מד' ומתורתו.

מיד לבש רבינו זי"ע עוז קנאת ד' צבאות, לכבוד התורה ולכבוד הרמב"ם ז"ל, כי הדבר נוגד משפטי התורה, ובכבודו ועצמו העביר בעופרת עלי תיבות ואותיות לשון העמים עד מקום שידו מגעת, והוסיף לרשום על האבן בכתב-ידו-הקדושה שאסור על-פי תורה לכתוב בלשון הנכרים על מצבת קברי ישראל (עיין שו"ת מהר"ם שיק ז"ל), וכל-שכן על קבר איש האלקים הרמב"ם ז"ל.

תיכף פנה אל יקירי עיר טבריה שעמדו מסביבו, מאחינו האשכנזים והספרדים, ועשאו שליחי מצוה לרבני טבריה ולראשי פקידי הקהילה לחלות פניהם להעביר חילול מקום הקודש והמקדש, כי אין איש שם על לב עד היכן הדברים מגיעים.

גם בהגיע רבינו זי"ע חזרה לירושלים עיה"ק, כתב בענין זה להגאב"ד דאשכנזים והגאב"ד דספרדים בטבריה ת"ו.

לאחר כמה חדשים, כשרבינו זי"ע כבר היה בביתו נאוה קודש בעיר מונקאטש, כתבו הרבנים הגאונים הנ"ל לרבינו והודיעו כי עלתה בידם לתקן המעוות, והעבירו את האבן אשר עליו לשון העמים לגמרי משם.

אבקש גם לחזור ולקבל על עצמכם
ללמוד שיעורים קבועים בספרי רבותינו הקדושים זי"ע...
ולרבות עוד להגות בספרי רבותינו הקדושים איש לפי כוחו,
ובפרט בשבתות וימים טובים, שהם חזרת נפשנו.

ממכתב קודש של ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א
להתאספות אנ"ש בארה"ק בשבת שלפני ב' סיון תשס"ט

